

D • N
12/3 1953

Stalins storhet

Det har varit en droppe av pinsam andäktighet i eftermälena över Stalin. Självfallet avses inte de ryska ledarna; deras vämjeliga tillbedjan är ett ofrånkomligt led i regimens propaganda. Inte heller finns det skäl att bry sig om de lovprisanden som rädslan avtvingar våra finska vänner. Men i artiklar och offentliga personers uttalanden inom de fria demokratierna spåras försök till förståelse och rent av ansatser till vördnad, som inte blir mindre osmakliga därför att man måste anta dem vara förljunga. Utrikesminister Eden har sagt sig vara djupt bedrövad över dödsfallet. Den svenske statsministerns ord i radion var komprometterande, inte bara genom förtätningen och allvaret i truismer, utan också genom den respektfulla tonen, "Tilliten till honom (Stalin) och förtroendet för hans skicklighet har av det ryska folket känts som en stor tillgång i en värld så fylld av faror och ångest som dagens" — hur kan en vuxen karl säga sådana barnsligheter? Det är ju Stalins politik som är farornas och ångestens bakgrund. Även de andra partiledarna gjorde oss generade; undantaget var hr Hjalmarson, som enkelt sade ifrån att han föga visste om Stalin och att han tyckte illa om det lilla han kände till.

Hur förklaras denna ton, som här illustrerats blott med några exempel av många möjliga? Delvis kanske av konventionen att man inte skall tala illa om de döda annat än då de på ett påtagligt sätt kombinerar brottslighet och misslyckande; Hitler hörde till de få som härutinnan höll måttet. Delvis av den sortens diplomati som alltid står med hatten i hand inför mäktiga personer. Delvis, och detta är det enda av intresse, av aktning för framgången, av tro att den som lyckats måste äga något av "storhet" — det ord som brukas då det är omöjligt att närmare precisera vad som avses.

Historieskrivningen överflödar av denna vidskepelse. Man vill "förstå" vad som sker, finna en mening i vad som sker, och när händelser och personer nått en viss grad av märklighet måste de därför betraktas som nödvändiga, som etapper i utvecklingen mot något högre. Athena eller nornorna eller Gud eller ödet antas vara verksam-

ma då förloppen blir betydande, och vår uppgift är att förstå vad de syftat till. Lockelsen att tolka och förklara på det sättet är stor, för skildraren likaväl som för den i all enkelhet funderande; det är ett obehag att avstå från alla illusioner om "mening". Vi önskar identifiera makt och rätt, det är för olustigt att se orätten segra. Hela den bild vi som barn fått av världsutvecklingen — en patiens som småningom går ut, ett skådespel som en obegriplig författare låter rulla fram mot ett lyckligt slut — ställer oss i en omedveten givaktställning till makten.

Kastar vi bort sådana inbillningar, är det inte anledning att se något stort hos den nu avlidne. Från vanlig moralisk synpunkt är detta tydligt. Den rika "fasettering" som enligt en nervös begravningstalare utmärkte Stalin gällde i varje fall inte detta plan. Mannen som låtit mördra miljoner, för vilken nackskottet var den naturliga metoden att bekämpa motståndare, var Hitlers like i fråga om fulländning i det brutaliserade och gemena. Och det är denna moraliska måttstock som vi främst måste anlägga. Bortser man från denna därför att det gäller en mäktig man, en statsledare, är man

redan inne i villfarelsen om övermänniskor som skall bedömas inte som människor, utan som Guds eller historiens redskap.

Men att värdera Stalins skicklighet eller statsmannaförmåga, eller vad man nu vill kalla det, oberoende av det moraliska bedömandet är inte möjligt. Att han nådde makten, bevarade makten och utvidgade sin och Rysslands makt berodde i första rummet just på hans totala samvetslöshet. Vad som berättas om honom för att visa hans "duktighet" är sådant som mer avslöjar hans brottslighet än antyder någon ovanlig begåvning. Det är förmågan av list, svek, hårdhet som varit tillgången framför andra. Hans skrifter och tal ter sig medelmåttiga vid sidan av Lenins, eländiga i jämförelse med Marx; det som fört honom framåt är okända manipulationer, som vi antar vara betydande blott för att de lyckats.

Ett sådant urval, byggt mera på moralisk uselhet än intellektuell kompetens, måste bli utmärkande för den genomförda diktaturen. Även i demokratin frodas stundom skurkarna, men i regel avslöjas de genom att tävlan är offentlig, genom att ett visst mått av anständighet är en tillgång i konkurrensen om rösterna. När det gäller ett tyranni, där lydaktighet och hänsynslöshet blir det väsentliga för att komma in i den styrande gruppen och där maktkampen inom denna grupp vinnas med en förening av hårdhet och slughet, sitter alltid ondskan med trump